

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационен труд на тема:

**ФОЛКЛОРНО-ПЕСЕННА ОРНАМЕНТИКА И СЪВРЕМЕННА
КОМПОЗИТОРСКА ПРАКТИКА
(НОТАЦИОННИ АСПЕКТИ НА ИМПРОВИЗАЦИОННИЯ ТИП
МУЗИЦИРАНЕ)**

автор: Петър Атанасов Керкелов,

**докторант към Институт за изследване на изкуствата – БАН,
професионално направление 8.3. Музикално и танцово изкуство**

Рецензент: проф. дн Марияна Николаева Булева-Петрова –

ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

Дисертационният труд на Петър Керкелов е посветен на ключов за фолклорната ни музикална култура феномен – уникалната ѝ орнаментика. Темата е актуална и поради значимостта на нейния обект, и поради „артистично-композиторската“ стойност на нейния предмет. При това в еднаква степен трудът атакува както дълбинни антропологични и музикалнотеоретични аспекти, така и реални възможности за практическа приложимост – творческа, научна, а и (според мен) – педагогическа.

Тези общи параметри на изследването са отражение на личността на автора. Петър Керкелов е творческа фигура с разностранни изяви като композитор, педагог, експерт. Изучавал е композиция в България, Румъния, Холандия. Разгръща мащабна проектна дейност, носител е на международни отличия. Композиторският интерес на Петър Керкелов към фолклора се базира на ясна концепция, която той споделя и в увода на дисертационната си разработка: „За мен по-скоро беше важно да вдъхна особена вибрация на моята музика, опирайки се на „философията“ на нашата традиционна култура – на постъпенното интонационно движение,

на специфичното ѝ формообразуване, на нейното нерафинирано и сурово звучене, на мистичността на цялостното ѝ съществуване. Тези изходни точки дадоха тласък към написването на моите „Пет песни по народни текстове““ (с. 5).

Дисертационният труд е в обем от 159 страници основен текст, библиография, включваща 101 източника, от които 40 на кирилица и 61 на латиница, две приложения. Структуриран е в увод, три глави и заключение.

В съдържателен план текстът изгражда логична и стройна драматургия. **Глава първа („Орнаментика и импровизация“)** проблематизира обекта като импровизационен феномен. В тази връзка авторът поставя сложния въпрос за отношението композиция – импровизация. В края на тази глава настъпва и „завръзката“ на дисертационния текст чрез въвеждането на терминологичния израз „**зона на третиране**“. Със самата тематизация на посочените проблемни полета още в тази глава авторът реализира принос, изразен от него по следния начин: „**За първи път в българската етномузикология орнаментиката се разглежда като проблем на импровизационното музикално мислене.** Така отбелязаният от някои български учени импровизационен характер на орнаментирането се извежда концептуално и се вписва в предложеното разбиране за отношението между композиция и импровизация и ролята на нотацията в разграничаването им“.

Глава втора („Нотация“) навлиза в същността на въпроса през проблематиката на дескриптивната и прескриптивната нотация. Този съществен за българската фолклористика въпрос добива нова стойност през погледа на композитора. От него се захранва теоретичната част на изследването, като въведената вече „зона на третиране“ се уплътнява със значения и довежда до основните тези на автора.

Глава трета („Апробиране на зоналната нотация към песенни примери“) показва практическото приложение на разработения модел и по този начин конституира метод за работа с него.

Несъмнено пред нас е оригинален научен труд, чиято идея се появява в пресечната точка на творческото търсене и теоретичното усилие за неговото осмисляне. Изследвателският процес се разгръща с движещите сили на композиторската авторефлексия и на научната рефлексия, партниращи си в този труд по особено продуктивен начин. Още от първите редове на увода си припомних една мисъл на Искра Рачева, изказана в знаменитата ѝ студия за Дебюси: когато старинната музика се проектира в съвременната култура, творците винаги имат усещането, че търсят и претворяват „истинския дух“ на фолклора, ала този „истински дух“ се оказва различен за композиторите от различни исторически епохи. Но ето, че в текста на Петър Керкелов ние сме свидетели, а и участници в едно сериозно приближение именно до *духа* или, както авторът се изразява – до „философията“ на нашата традиционна култура. Причината е в това, че и като композитор, и като изследовател авторът търси *вибрацията* и *мистичността* на песента (с. 5), търси вътрешните двигателни сили, които активират времепространствените музикални събития. И именно привидната неконкретност на тези интуиции отваря онези дълбочини, в които се разгръща изследователската мисъл.

Погледът на Петър Керкелов носи силните провокации на постмодерното мислене. Неслучайно в него намира силно отражение и концептът „жест“, през който се интерпретира самият орнаментален процес с неговата есенциална импровизационност. Първата серия от приноси за мен е разположена във втори и трети раздел на глава първа. Страниците, посветени на релацията „композиция – импровизация“, имат своето изключително важно значение и като проблематизация, органично произтичаща от предмета на разработката, и като реално осъществена

научна задача. Цялата постройка на тези раздели с позоваванията на световни учени и с оригиналните разсъждения на автора може да се оцени като автономен принос в изследването на фундаменталните типове музикална изява. Авторът започва с „безизходните парадокси“, до които води противопоставянето на композиция и импровизация. Извлича проблема, който създава неясната разграниченост между двата процеса, а именно – нотацията. Логично достига до човешкия фактор и предложената от Бруно Нетл терминологична рамка „модел“ или „отправна точка“, която регулира импровизационния процес. Силно съм впечатлена колко убедително е представен от Керкелов този модел: 1) като обвързан с определен тип музикално мислене и със съответния жанр; 2) като метамузикално звено, което не съществува като звуково събитие; 3) като феномен, който предполага избор на съответен *начин на третиране*. До този момент не съм попадала на по-стройно изградена концепция за самия процес на музикална импровизация в гъвкавата рамка на формулното мислене. Така поетапно се достига до идеята за „сприятеляването“ между импровизационното и нотацията като удачен подстъп към разбирането на вътрешно-двигателните процеси на орнамента.

Като **генерален принос** на дисертацията може да се определи идеята и съответната ѝ терминологизация „**зона на третиране**“ и „**зонална нотация**“. Битието на зоната е провидяно на две нива: 1) микрониво, което касае отношението *обем на зоната – физическо превъплъщение в уникален орнамент*; 2) макрониво, което предполага *пропорционалност между обема на зоната и цялостната структура на песента*, като на това ниво са открити пространства и за бъдещи изследвания. Така чрез разработения нов метод на нотиране, наречен „зонална нотация“, се разграничават (по авторската формулировка в приносите): „1) темпоралното проявление на орнамента (изпълнението) и 2) извънвремето концептуализиране на изграждащите го елементи (модела), които са в константно двупосочно

взаимоотношение чрез зоната на третиране.“ Напълно приемам и следващия формулиран от Петър Керкелов принос: **„За първи път в българската етномузикология се прави опит да се нотира нетемпорален музикално-концептуален процес,** което от своя страна осъществява преход от дескриптивна към прескриптивна нотация в дешифрирането.“

Впечатлена съм от подбора на песенния материал, върху който се апробира предложеният метод за зонална нотация. Авторът ползва записи от Музикалнофолклорния архив на Института за изследване на изкуствата към БАН, тъй като те, по неговите думи, са възможно най-близо до това, което може да се нарече „автентични звукови форми“. Аргументите му са основателни: „Наличието на аудио информация е от голямо значение за адекватен зонален анализ, защото по този начин изследователят може да „заобиколи“ съществуващите (ако са налични) дескриптивни описания. Изборът на приложените песни е обусловен от личното ми мнение, че дешифрирациите на орнаментите в тях съдържат най-много противоречия по отношение на дескриптивното“ (с. 82). Специално ще подчертая и приложените в текста спектограми като световна модерна и актуална практика за звуков анализ.

Трябва да се изтъкне интересният от методологична гледна точка развой на научното изследване. Започнало, както може да се очаква, от съществуващите възгледи по въпроса на орнаментиката, то преминава, казано метафорично, през „зоната на третиране“ на проблема и достига до подстъпите към една нова по тип класификация на орнаментиката. Така крайният резултат надхвърля целите на дисертационното изследване – той е естествен продукт на неговите концептуални постановки и се явява дар за бъдещите изследователи на традиционната ни музикална култура. Този принос авторът обособява по следния начин: „Предложена е база за **нова класификация на орнаментите в българската традиционна селска**

музика, разграничаваща групите орнаменти в зависимост от концентрацията на орнаментални събития (в модела-зона) за единица време (в реализацията). **Следователно пред нас е труд с пораждаци ефекти и в сферата на творчеството, и в областта на етномузикологията.**

Важно е да се подчертае практико-приложната стойност на разработката: **„5. Разработеният в дисертацията метод на зонална нотация има потенциала да бъде практически прилаган** както при нотното отразяване на образци от традиционната селска музика (и насочен към читатели, познаващи в по-голяма или по-малка степен нейното звучене), така и в съвременната композиторска парктика (насочен и към изпълнители, които нямат или имат бегла престава за характеристиките на българския музикален фолклор).

Авторефератът е изготвен според изискванията. Той оповестява основните тези на разработката и убедително извежда нейните приноси. Петър Керкелов е реализирал по темата необходимия брой публикации.

Специално изказвам професионалното си възхищение от научното ръководство, осъществено от проф. д-р Горица Найденова, която насочва автора към инструменталната база на изследването, като с вещина и разбиране поощрява силната индивидуалност и креативност на докторанта.

Давам своята висока положителна оценка и предлагам на уважаемото научно жури да присъди на Петър Керкелов образователната и научна степен „доктор“.

26.05.2019

Проф. дн Марияна Булева